

תשע"ח
 שיעור שנתי ד' 18:30-20:00
 מס' קורס 58310 כיתה 2303
 שעת קבלה: סמס' א' יום ד' 17:15-18:00
 סמס' ב' יום ד' 15:15-16:00

האוניברסיטה העברית בירושלים
 הפקולטה למדעי החברה
 המחלקה ליחסים בין-לאומיים
 חדר מרצה: 5303 ; טלפון: 02-5883156
 דואר אלקטרוני: eitan.barak@mail.huji.ac.il

נשק להשמדה המונית: היסטוריה, תפוצה ומשפט בינלאומי
 ד"ר איתן ברק, עו"ד

קורס זה עוסק בשלושה סוגים של אמצעי לחימה אשר הוגדרו בידי הוועדה לחימוש קונבנציונלי של האו"ם ב-1948 כ"נשק להשמדה המונית" (Weapon of Mass Destruction או WMD): נשק אטומי, ביולוגי וכימי שעליו יושם הדגש לאור עיוותי התפיסה והמידע המוטעה הנפוץ בהקשרו. השליש הראשון בקורס יפתח בסקירת מקור המושג WMD, הטעמים להגדרת אמצעי הלחימה לעיל כ-WMD וההיבטים הטכנולוגיים והלוגיסטיים הרלוונטיים בהקשר פעולתם (ידע בסיסי בפיזיקה גרעינית וכימיה פיזיקאלית אינו חובה אך רצוי). בנוסף, נתחקה אחר הנסיבות שהביאו להגדרת הנשק הכימי כ-WMD בהעדר צידוק מדעי לכך. בשליש השני בקורס ניישם בהקשר אמצעים אלו תפישות, תיאוריות וכלים מתחום המשפט הבינלאומי (דיני לחימה בכלל ודיני נשק בפרט) והיחב"ל (בקרת נשק ופירוק) כגון המדדים לבחינת חוקיות אמצעי לחימה בהקשר חוקיות השימוש בנשק גרעיני ויישום התיאוריה בדבר משטרי ביטחון בהקשר המאמץ הבינלאומי להגביל תפוצת נשק גרעיני. בשליש האחרון בקורס נבחן את מאמצי הקהילה הבינלאומית לבער אמצעי לחימה אלו (בתחום הכימי-ביולוגי) או, למצער, להגביל את שימוש בהם ולהפחית את כמותם (בתחום הגרעיני) תוך הבנת ההקשר הרחב אשר הוביל למאמצים אלו. דגש יינתן בהקשר זה לאזור המזרח התיכון – האזור הבעייתי ביותר בהקשר מאמצים אלו.

דרישות הקורס

- א – לקרוא את חומר הקריאה אשר יוגדר כחובה בדף המידע הפרטני שיופץ לנרשמים.
- ב – לנכוח במפגשי הקורס.
- ג – ציון חיובי במבחן הסיום.

נושאי הלימוד (לפירוט לפי שיעור ראה בדף המידע הפרטני)

- א. מבוא: מסורות ביחסים בין-לאומיים: ניצחון הריאליזם והשלכותיו לאפשרות פירוק או הגבלת נב"ק
- ב. נשק להשמדה המונית: מקור המונח, הגדרות, ומושגים מתחום פירוק ובקרת נשק
- ג. רעל, מאבק המינים, יראת המלכים ובורות ההמונים: תפיסת הנשק כימי כ-WMD
- ד. חוקיות הנשק הגרעיני: מפרשת "שימודה" דרך חור"ד של ביה"ד הבינלאומי ב-1996 לחוקת רומא
- ה. המאמץ העולמי למניעת תפוצה גרעינית כמשטר ביטחון בין-לאומי
- ו. **נשק להשמדה המונית: ניסיונות ביעור או הגבלה מצד הקהילה הבינלאומית והצלחתם**
- ז. נשק כימי
- ח. נשק גרעיני
- ט. נשק ביולוגי
- א. מבוא: מסורות ביחב"ל ודילמת הביטחון

Bull Hedley, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, (New York: Columbia University Press), 1977, Chapter 2.

Jervis Robert, "Cooperation under the Security Dilemma", *World Politics*, Vol. 30(2), (January 1978), pp.167-214.

2 נב"ק כפתרון לדילמת הביטחון: ה-MIRV כמשל
 ג'הן פ. הולדרן, "הדינמיקה של מירוץ הנשק הגרעיני: היסטוריה, מצב, סיכויים", בתוך: אבנר כהן (עורך)
אנושות בצל האטום, (ת"א: הקיבוץ המאוחד), 1987, ע' 29-65.

* לסטודנטים שעברית אינה השפה השגורה בפייהם, המקור הינו כלהלן:

John P. Holdren "The Dynamics of The Nuclear Arms Race: History, Status, Prospects" in
 Avner Cohen and Stephen Lee (eds.) *Nuclear Weapons and the Future of Humanity: The
 Fundamental Questions* (New Jersey: Rowman & Allanheld), 1986, pp. 41-84.

Shannon n. Kile, "Russian-US Nuclear Arms Control" in: SIPRI Yearbook 2015: Armaments
 , Disarmament and International Security (Oxford: Oxford UPS) 2015, pp.539-545.

ב. נשק להשמדה המונית: מקור המונח, הגדרה ונסיבותיה, ומושגים מתחום בקרת נשק ופירוקו

Dekker Den Guido, *The Law of Arms Control - International Supervision and Enforcement*,
 (The Hague: Martinus Nijhoff Publishers), 2001, pp. 35-48.

איתן ברק, "הגבלות על כלי נשק: בין דיני נשק לדיני בקרת נשק" בתוך: סייבל רובי ואח', *משפט בינלאומי*,
 (ירושלים: המכון למחקרי חקיקה ולמשפט השוואתי ע"ש הרי ומיכאל סאקר), מהדורה שלישית, 2016, ע' 631-
 673; 631-652] להלן: ברק, *הגבלות על כלי נשק*].

ג. רעל, מאבק המינים, יראת המלכים ובורות ההמונים: הגדרת נשק כימי כנשק השמדה המוני - תהיות
 וקושיות

Mandelbaum Micheal, *The Nuclear Revolution: International Politics before and after
 Hiroshima*, (Cambridge: Cambridge University press, 1981), pp.23-49; 234-240.

Richard Price and Nina Tannenwald, "Norms and Deterrence: The Nuclear and Chemical
 Weapons Taboos", in: Peter J. Katzenstein, (ed.), *The Culture of national Security: Norms and
 Identity in World Politics* (New York: Columbia University Press), 1996, pp.126-133.

ברק, *הגבלות על כלי נשק*, 652-656 (תת-הפרק בדבר נשק כימי)

ד. חוקיות הנשק הגרעיני במשב"ל: מפרשת "שימודה" דרך ביה"ד הבינלאומי לחוקת רומא

ברק, *הגבלות על כלי נשק*, 657-664 (תת-הפרק בדבר נשק גרעיני)

Barak Eitan, *Deadly Metal Rain: The Legality of Flechette Weapons in International Law - A
 Reappraisal Following Israel's Use in the Gaza Strip (2001-2009)*, (Leiden & Boston: Martinus
 Nijhoff Publishers), [IHL Series; Vol. 32], 2011, pp. 149-153.

17 : השימוש האמריקאי בפיין, המחאה היפנית ופרשת "שימודה"

Richard A. Falk, "The Shimoda Case: A Legal Appraisal of the Atomic Attacks upon Hiroshima
 and Nagasaki", AJIL, Vol. 59(4), (October 1965), pp. 759-793.

Foreign Relations of the United States, 1945, Vol. VI. (The British Commonwealth, The Far
 East), 1969, pp. 472-473.

2: חוקיות השימוש או האיום בשימוש בנשק גרעיני וביה"ד הבינלאומי

Judith Hippler Bello and Peter H. F. Bekker, "Legality of the Threat or Use of Nuclear
 Weapons", AJIL, Vol. 91(1) (January 1997), pp.126-133.

Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, (Advisory Opinion of July 8, 1996), 35 ILM
 809& 1343 (1996) (summary + *Dissenting Opinion of Judge Higgins*)

[" +]*

Obligations concerning Negotiations relating to Cessation of the Nuclear Arms Race and to
 Nuclear Disarmament (Marshall Islands v. India; Pakistan; UK) ICJ Judgment of 5 Oct. 2016

["]*

3ד המשך הניסיון להוציא נשק גרעיני מחוץ לחוק: ביה"ד הבינלאומי הפלילי והחברה האזרחית

Elaina Kalivretakis, "Are Nuclear Weapons above the Law--A Look at the International Criminal Court and the Prohibited Weapons Category", 15 *Emory Int'l L. Rev.* (2001), pp. 683-732.

Wittner, Lawrence S. "A Brief History of The World Nuclear Disarmament Movement And Its Impact", *Teaching History*, Vol. 48(1) (Mar. 2014), pp. 30-34.

4ד. האם התגבש טאבו ?

Tannenwald Nina, *The Nuclear Taboo: The United States and the Non-Use of Nuclear Weapons Since 1945*, (Cambridge: Cambridge UP), 2007, pp. 1-28.

T.V. Paul, *The Tradition of Non-use of Nuclear Weapons*, (Stanford: Stanford University Press), 2009, pp. 92-123.

Richard Price and Nina Tannenwald, "Norms and Deterrence: The Nuclear and Chemical Weapons Taboos", in: Peter J. Katzenstein, (ed.), *The Culture of national Security: Norms and Identity in World Politics* (New York: Columbia UP), 1996, pp.134-142.

4T תוצאות המאמץ: הקמפיין הבינלאומי להכחדת הנשק הגרעיני והאמנה לאיסור הנשק הגרעיני

Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons, 2017 UN C.N.475.2017.TREATIES-XXVI.9

Mukhatzhanova Gaukhar, "The Nuclear Weapons Prohibition Treaty: Negotiations and Beyond", *ACT*, Vol. 47 (Sept. 2017) , [12pp, on-line Journal]

William C. Potter, "Disarmament Diplomacy and the Nuclear Ban Treaty" *Survival*, Global Politics and Strategy, Vol. 59,(4) (2017), pp. 75-108.

ה. נשק גרעיני ומשטרי ביטחון בין-לאומיים: המשטר למניעת תפוצה גרעינית

The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, 1968, U. N. T.S., Vol. 729

Glaser L. Charles, "The Flawed Case for Nuclear Disarmament", *Survival*, Vol. 40(1), (Spring 1998), pp.112-128.

Smith K. Roger, "Explaining the Non-Proliferation Regime", *International Organization*, 41(2), (Spring 1987), pp. 253-281.

274-278 *

נשק להשמדה המונית: ניסיונות ביעור או הגבלה מצד הקהילה הבינלאומית לבער והצלחתם

1. נשק כימי

פרוטוקול בדבר איסור השימוש במלחמה בגאזים מחנקים, מרעילים, או בגאזים דומים, ובאמצעים בקטריוולוגיים, *כתבי אמנה* 21 (מס' 743) 659.

Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction, 1993

אפקטיביות

Prentiss M. Augustin, *Chemicals in War; A Treatise on Chemical Warfare*, (New York: McGraw-Hill), 1937, pp. 647-684.

ברק איתן, "מיתוס הנשק הכימי", *אודיסאה*, גיליון 20 (יולי 2013), עמ' 62-68

מלה"ע I

Price Richard, *The Chemical Weapons Taboo*, (Ithaca: Cornell UPS), 1997, pp. 44-69.

אי השימוש בזמן מלה"ע II

Fredrich Brown, *Chemical Warfare: A Study in Restraints* (Princeton: Princeton UP, 1968), pp. 290-316.

John Ellis van Courtland Moon, "Chemical Weapons and Deterrence: The World War II Experience," *International Security*, Vol. 8 (Spring 1984), pp. 3-35.

John Ellis van Courtland Moon, "Pressing at the Limits: The Challenge of the Hebrew Committee of National Liberation to Chemical Warfare Policy" in: *Simon Wisenthal Center Annual*, Vol. II. (White Plains, NY: Kraus International Publications, 1985,) pp. 139-147.

מקרי שימוש לאחר מלה"ע II

"

Andrew Terrill, "The Chemical Warfare Legacy of the Yemen War," *Comparative Strategy*, Vol. 10(2), (April-June 1991), pp. 109-19.

Thomas L. MacNaugher, "Ballistic Missiles and Chemical Weapons: The Legacy of the Iran-Iraq War," *International Security*, Vol. 15(2), (Fall 1990), pp. 5-34.

קורדסמן א' אנתוני ואברהם ר' וגנר, *מלחמת איראן-עיראק: לקחים של מלחמה מודרנית* (ת"א: מערכות, 1998), [מאנגלית: עמנואל לוטם], 538 - 551.

השימוש בסוריה

Third report of the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons-United Nations Joint Investigative Mechanism, 24 Aug. 2016, UNSC, S/2016/738, pp.1-98, pp.4-19.

בקרה, תפוצה ומשפט בינלאומי

Baxter R.R. & Buergenthal Thomas, "Legal Aspects of the Geneva Protocols of 1925", *A.J.I.L.*, Vol. 63(4), (October 1970), pp.853-873 (up to the end of part V).

Robinson Perry Julian, "Implementing the Chemical Weapons Convention", *International Affairs*, Vol. 72(1), (January 1996), pp. 73-89.

Jason Enia and Jeffrey Fields, "The Relative Efficacy of the Biological and Chemical Weapon Regimes", *The Nonproliferation Review*, Vol. 21(1), 2014, pp.43-64.

ז. נשק גרעיני

כהן אבנר, *העידן הגרעיני כהיסטוריה מוסרית*, (ת"א: משרד הבטחון), 1989, ע' 32-51.

בקרה, תפוצה ומשפט בינלאומי

Levite Ariel, "Never Say Never Again: Nuclear Reversal Revisited", *International Security*, Vol. 27(3) (Winter 2002/03), pp. 59-88.

Harkavy E. R., "The Pariah State Syndrome," *Orbis*, Vol. 21(3), (Fall 1977), pp. 623-28.

נשק גרעיני – גורם מייצב או מערער במערכת הבינלאומית ?

Waltz Kenneth and Sagen Scott, *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate*, (New York: W.W.Norton) 1995, pp.1-92 .

המשטר המתגבש (?) למניעת ניסויים גרעיניים

הסכם בדבר איסור ניסויי נשק גרעיני באטמוספירה, בחלל החיצון ותחת המים, *כתבי אמנה* 13 (מס' 507) 859.

December 1974, 253.
(Australia V. France; New Zealand V. France)

Nuclear Test cases 1974, I.C.J. Reports,

Shelton, Frank H, *Reflections of a Nuclear Weaponeer*, (Colorado Springs: Shelton Enterprise, Inc.), 1988, Chap. 12, pp.60-62b.

George Bunn, "The Status of Norms against Nuclear Testing", *The Nonproliferation Review*, Vol. 6(2), (Winter 1999) pp.20-32.

Horowitz Liviu & Robert Golan-Vilella, "Comprehensive Nuclear-Test Ban Treaty- How the Dominoes Might Fall after U.S Ratification", *The Nonproliferation Review*, Vol. 17(2), (Nov. 2010), pp. 235-257.

Rabinowitz Or. *Bargaining on Nuclear Tests: Washington and Its Cold War Deals* (Oxford: Oxford UP), 2014, Chap. 4.

ח. המשטר המתגבש לאיסור נשק ביולוגי ומקרי שימוש
פרוטוקול בדבר איסור השימוש במלחמה בגאזים מחניקים, מרעילים, או בגאזים דומים, ובאמצעים
בקטריולוגיים, כתבי אמנה 21 (מס' 743) 659.

The Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of
,Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on Their Destruction, 1972,

ברק, הגבלות על כלי נשק, 656-657 (תת-הפרק בדבר נשק ביולוגי)

היסטוריה

Wheelis Mark, "Biological Warfare before 1914" in: Erhard Geissler & John Ellis Van
Courtland Moon (Eds) *Biological and Toxin Weapons: Research, Development and Use from
the Middle Ages to 1945*, (Oxford: Oxford University Press), 1999, pp.8-34

Christopher George *et al.*, "Biological Warfare: A Historical Perspective", in: Lederberg Joshua,
(ed.) *Biological Weapons: Limiting the Threat* (MA. Cambridge: MIT Press), 1999, pp. 17-36.

בקרה, תפוצה ומשפט בינלאומי

Jean-Marie Henckaerts & Louise Doswald-Beck (Eds.), *Customary International Humanitarian
Law* (Cambridge :Cambridge University Press, 2005, pp. 1607-1657.

Zanders Jean Pascal & Amy E. Smithson, "Ensuring the Future of The Biological Weapons
Convention", *The Nonproliferation Review*, Vol. 18(3), (Nov. 2011), pp. 479-487.

Chevrier, Marie Isabelle, and Alex Spelling. "The Traditional Tools of Biological Arms Control
and Disarmament." In: Filippa Lentzos (ed.) *Biological Threats in the 21st Century: The
Politics, People, Science and Historical Roots*. (London: Imperial College Press), 2016, Chap
.12, pp. 331-356